

З. К. Бондар,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України

ПРИЗНАЧЕННЯ, СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПАСПОРТУ ЗАГРОЗ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Z. Bondar,
Postgraduate student of division of European integration and globalization and management of national security
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

PURPOSE, STRUCTURE AND CONTENT OF HAZARD PASSPORT TO THE FOOD SECURITY OF UKRAINE

У статті обґрунтовано доцільність розробки та структура Паспорту загроз продовольчій безпеці у контексті його практичного використання органами державної влади при моніторингу загроз національним інтересам у економічній сфері.

З'ясовано, що інформаційно-аналітичний механізм забезпечення продовольчої безпеки України залишається остаточно не сформований й не готовий діяти як єдина функціональна структура, що обумовлено недоліками нормативно-правової бази у сфері забезпечення продовольчої безпеки та офіційних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки. Наявні недоліки мають багатоаспектний комплексний характер, що й обумовлює необхідність удосконалення інформаційно-аналітичного механізму забезпечення продовольчої безпеки України.

There was a reasonability of development and a structure of the Hazard Passport to the Food Security substantiated in the article, within the framework of its practical use by the government authorities in monitoring of the hazards to the national interests in the economy.

Ascertained that research and information mechanism of the food security assurance in Ukraine remained unformed finally and was not prepared to act as a single functional organization because of deficiencies in laws and regulations with regard to the food security assurance and official methodological approaches to the economic security level analysis. Existing deficiencies have multiple complex nature that causes necessity for the improvement of research and information mechanism of the food security assurance in Ukraine.

Ключові слова: механізми державного управління, інформаційно-аналітичний механізм забезпечення продовольчої безпеки, порогові значення індикаторів продовольчої безпеки, загрози продовольчій безпеці, Паспорт загроз продовольчій безпеці.

Key words: mechanism of state administration, research and information mechanism of the food security assurance, threshold values of food safety indicators, hazards to the food security, Hazard Passport to the Food Security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Дослідження проблем забезпечення національної безпеки України стає дедалі складнішим через відсутність єдиних підходів серед науковців щодо теоретико-методологічного обґрунтування механізмів державного управління національною безпекою.

Ця обставина й визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завдання-

ми дослідження питання ідентифікації та структурування державно-управлінських проблем забезпечення національної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

На підставі аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій, енциклопедичної та довідкової літератури [1—7] можна дійти висновку, що проблеми удосконалення ме-

ханізмів забезпечення продовольчої безпеки стали об'єктом досліджень економістів, юристів та фахівців державного управління. Серед науковців тривають дискусії щодо теоретико-методологічного обґрунтування механізмів забезпечення продовольчої безпеки України. Характер зазначених дискусій свідчить про потребу наукового обґрунтування організаційного, правового, ресурсного і інших видів механізмів державного управління. Недостатня наукова обґрунтованість зазначених механізмів визначають необхідність синтезування теоретичних положень щодо ідентифікації та структурування державно-управлінських проблем забезпечення продовольчої безпеки.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз чинного законодавства України з питань забезпечення національної безпеки [8] дозволяє констатувати відсутність офіційного визначення індикаторів та порогових значень індикаторів стану продовольчої безпеки України, загроз продовольчій безпеці. Зазначена проблема стримує розробку і впровадження сучасних технологій забезпечення продовольчої безпеки, не сприяє підвищенню ефективності механізмів забезпечення продовольчої безпеки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування доцільності розробки та структура Паспорту загроз продовольчій безпеці у контексті його практичного використання органами державної влади при моніторингу загроз національним інтересам у економічній сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Визначенню загроз продовольчій безпеці приділяється значна увага в міжнародних нормативно-правових актах. Так, аналіз Загальної декларації ООН про ліквідацію голоду та недоїдання дає підстави виділити такі загрози: 1) світові економічні кризи; 2) погіршення стану міжнародної валютної системи; 3) інфляційне зростання витрат на імпорт; 4) зовнішні заборгованості в платіжному балансі багатьох країн, що розвиваються; 5) зростаючий попит на продовольство; 6) недостатність та зростаюча вартість основних засобів ведення сільського господарства [9].

В офіційному дискурсі України поняття "продовольча безпека" вперше було визначено у "Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України" (2007). У Методиці продовольча безпека визначалася, як рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави. Також у Методиці було визначено індикатори та порогові значення індикаторів стану продовольчої безпеки України: добова калорійність харчування людини; споживання м'яса та м'ясопродуктів (за рік/особа); споживання молока та молочних продуктів (за рік/особа); споживання яєць (за рік/особа); споживання риби (за рік/особа); споживання цукру (за рік/особа); споживання олії та інших рослинних жирів (за рік/особа); споживання картоплі (за рік/особа); споживання овочів та баштанних (за рік/особа); споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду (за рік/особа); споживання хліба та хлібопродуктів (за рік/особа); рівень перехідних запасів зерна, відсоток від річного споживання; виробництво зерна на одну особу за рік [10].

У "Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" (2013) продовольча безпека вже визначається, як стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного

члена суспільства. У Методичних рекомендаціях було наведено перелік індикаторів та джерел вхідної інформації за складовими економічної безпеки, зокрема продовольчої безпеки: добова калорійність харчування людини; співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу; співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу; співвідношення обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу; співвідношення обсягів виробництва та споживання олії на одну особу; співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу; співвідношення обсягів виробництва та споживання картоплі на одну особу; співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів та продовольчих баштанних культур на одну особу; виробництво зерна на одну особу на рік; рівень запасів зернових культур на кінець періоду, відсотків до споживання; частка продажу імпортованих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств [11]. Варто додати, що ні в Законі України "Про основи національної безпеки України" [8, с. 49—60], ні в Стратегії національної безпеки України [12] поняття "продовольча безпека" нормативно не визначено.

Науковці Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) під продовольчою безпекою пропонують розуміти стан забезпечення населення продовольством на рівні, що гарантує кожній особі можливість повноцінного раціонального харчування якісними продуктами, задоволення дієтичних і специфічних смакових потреб населення [13, с. 104]. Науковці зазначають, що достатність споживання окремих продуктів харчування визначається раціональними нормами споживання, визначеними МОЗ України. Проте при формуванні споживчого кошику у частині набору продовольчих товарів спостерігається невідповідність медичним нормам споживання продуктів харчування, що рекомендовані Українським НДІ гігієни харчування МОЗ. Так, за всіма основними категоріями продовольчих товарів, окрім хлібних продуктів, є значне заниження норм споживання (наприклад, до 61 % для молока та молочних продуктів). Й далі науковці підсумовують, що це впливає на вартість прожиткового мінімуму та суперечить його змісту — забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я. Це, в свою чергу, є порушення ст. 1 Закону України "Про прожитковий мінімум" [13, с. 104].

Згідно з положеннями Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України", (стаття 9) визначено, що державний інтервенційний фонд має бути сформованим у обсязі не менше 20 відсотків від внутрішнього споживання. Проте пороговий критерій для цього індикатора становить 17 відсотків. Методика розрахунку індикатора не враховує обсягів зерна, яке знаходиться у державному матеріальному резерві, зважаючи на те, що така інформація складає державну таємницю [13, с. 105].

З урахуванням згаданих рекомендацій науковцями НІСД визначено вектори порогових значень індикаторів продовольчої безпеки (див. табл. 1) [13, с. 105].

У Законі України "Про основи національної безпеки України" наведено перелік загроз національній безпеці України, що (окрім іншого) характерні для сфери АПК. На думку А.Ю. Тригуба, такими загрозами є: 1) істотне скорочення валового внутрішнього продукту (п. 1 абз. 5 ч. 1 ст. 7 Закону); 2) ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки (п. 2 абз. 5 ч. 1 ст. 7 Закону); 3) критичний стан основних виробничих фондів у агропромисловому комплексі (п. 4 абз. 5 ч. 1 ст. 7 Закону); 4) критичний стан з продовольчим забезпеченням населення (п. 11 абз. 5 ч. 1 ст. 7 Закону); 5) погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води (п. 4 абз. 8 ч. 1

Таблиця 1. Вектори порогових значень індикаторів продовольчої безпеки

Індикатори	Раціон. Норма (МОЗ України)	Нижній поріг	Нижнє оптим.	Верхнє оптим.	Верхній поріг
добова калорійність харчування людини, тис. ккал	2600	2500	2700	3100	3600
м'ясо і м'ясопродукти	83	68	75	90	115
молоко і молочні продукти	380	330	350	390	410
яйця, шт.	290	230	276	304	350
риба і рибопродукти	20	14	18	22	30
цукор	38	30	36	40	46
олія	13	10	12	15	17
картопля	124	100	114	134	150
овочі та баштанні	161	130	145	180	200
фрукти, ягоди, горіхи, виноград	90	60	80	105	120
хліб і хлібопродукти	101	94	101	118	130
виробництво зерна на одну особу за рік	0,8	0,6	0,8	1,4	2

ст. 7 Закону); 6) неконтрольоване ввезення в Україну трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необгрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів (п. 6 абз. 8 ч. 1 ст. 7 Закону); 7) посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій (п. 9 абз. 8 ч. 1 ст. 7 Закону) [3]. Разом з тим, на думку А.Ю. Тригуба, перелік наведених загроз національній продовольчій безпеці слід розширити питаннями експорту-імпорту продукції АПК, адже однією з основних загроз в цій сфері є не лише неконтрольоване ввезення трансгенних організмів, а власне неконтрольований імпорт видів продукції, що вироблялися на внутрішньому ринку вітчизняними виробниками. Особливо ці процеси загострилися зі вступом України до СОТ — незахищеність вітчизняних виробників поставила їх у край невигідне положення порівняно з зарубіжними конкурентами. Як наслідок, окремі галузі АПК (наприклад — бурякоцукрова) опинилися під загрозою повного краху.

Крім цього, в оцінці загроз національній продовольчій безпеці не враховано стан соціальної сфери сільських територій, а саме різке зменшення економічної привабливості села [14, с. 107 — 122]. Це у свою чергу спричиняє: по-перше — відтік продуктивних сил з АПК, а по-друге — збільшує попит на якісне продовольство у містах при менших потужностях вітчизняних товаровиробників. Вказане виступає відчутною передумовою нарощування обсягів імпорту продовольства сумнівної якості.

Отже, незадовільний соціально-економічний стан села можна вважати однією з головних загроз національній продовольчій безпеці.

Є сенс зауважити, що мета системи економічної безпеки полягає у своєчасному виявленні та запобіганні як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і загроз, що призводять до руйнування економічної системи, забезпеченні захищеності діяльності і досягненні поставлених цілей на шляху поступального розвитку [15, с. 43]. В контексті зазначеного доцільним є: 1) нормативне закріплення загроз національній продовольчій безпеці в спеціальному законі, що дозволить з належним рівнем уваги до проблеми системно підходити до забезпечення національної продовольчої безпеки України [4]; 2) розробити паспорт загроз продовольчій безпеці України. На думку вітчизняного дослідника А.Ю. Фролова, це має бути документ, що передбачає оцінку подій, явищ, процесів, інших факторів, що створюють небезпеку щодо забезпечення потреб населення у продуктах харчування в необхідних обсягах, асортименті та якості; характеристику можливого розвитку загроз (масштаб, тенденції розвитку, можливі наслідки); визначення основних організаційно-правових і інших механізмів діяльності суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки по ре-

агуванню на загрози (моніторинг, превентивні дії, локалізація і т.п.) [5].

Розробка паспорту загроз продовольчій безпеці і постійне корегування його змісту, є ключовою передумовою підвищення ефективності забезпечення продовольчої безпеки. Його форма та структура може мати три розділи [7, с. 270—272].

У першому розділі паспорта мають відобразитися найбільш сталі (статичні) ознаки загроз: структура, об'єкти і джерела загроз. Ця загальна характеристика загроз має бути максимально повною і відображати структуру загроз, зокрема вказуються складові загроз, що утворюють своєрідне "дерево загроз". До переліку загроз національній безпеці України, що характерні для сфери АПК і які визначено в офіційному дискурсі [3; 7; с. 441; 8] пропонуємо додати низку внутрішніх та зовнішніх загроз продовольчій безпеці України. Зокрема В.П. Щербань до загроз продовольчій безпеці пропонує віднести: 1) бідність населення, яке не має достатніх доходів для придбання продуктів харчування; 2) структурну незбалансованість харчування; 3) незадовільну якість продуктів харчування; 4) виснаження природного потенціалу агровиробництва одночасно з його технологічною деградацією, що обумовлює високий рівень залежності внутрішньої пропозиції продовольчих ресурсів від природно-кліматичних умов [1, с. 46]. На нашу думку, до цього переліку внутрішніх загроз продовольчій безпеці варто додати незадовільний соціально-економічний стан села.

Водночас аналізу повинні підлягати можливі явища, події, процеси зовнішньоекономічної діяльності України в умовах глобалізації та зміни клімату, що породжують зовнішні загрози продовольчій безпеці України, а саме: 1) дикий ринок землі, що є історичним викликом Українській державі та народу. Зокрема, професор А.В. Яцик пише: "Ні селяни, ні фермери, ні керівники сільськогосподарських підприємств не мають грошей для купівлі земель і без жодних варіантів програють битву за українську землю іноземним ТНК та олігархам. Це призведе до значного збільшення безробіття, безгрошів'я, знищення села, відпливу залишків молоді. Буде завдано глобального удару не лише по міжнародній ролі й перспективах України у світі, а й по існуванню її як незалежної держави" [16, с. 167]; 2) неконтрольоване ввезення трансгенних організмів, а власне неконтрольований імпорт видів продукції, що вироблялися на внутрішньому ринку вітчизняними виробниками [3; 17]; 3) продовольча криза у світі [7, с. 439]; 4) глобальна фінансова криза [7, с. 440]; 5) проблема глобальних змін клімату [16, с. 161]; 6) втрата потенціалу аграрного сектору економіки та ринків збуту сільськогосподарської продукції в результаті геоекономічних війн. Цей перелік не є вичерпним і може бути доповнений.

У другому розділі паспорта загроз продовольчій безпеки мають відобразитися динамічні характеристики мож-

ливого розвитку загроз: вказується просторовий розмах зовнішніх і внутрішніх факторів, що можуть впливати на забезпечення потреб людини в продовольстві і їхній наслідок; можливі наслідки загроз, зокрема, надаються короткі довідкові дані про причини і хід розвитку подій, явищ процесів, що породжують небезпеку; прогноз розвитку загроз та наслідки їх впливу на забезпечення потреб населення у продовольстві в необхідних обсягах, асортименті та якості.

При розробці або уточненні паспорту загроз продовольчій безпеці України необхідно враховувати, що найменування загрози має відображати її сутність з огляду на можливі явища, події, процеси, що створюють небезпеку забезпеченню потреб населення України в продуктах харчування в необхідних обсягах, асортименті та якості. Принципово важливою є якісно-кількісна характеристика процесу зростання рівня загроз продовольчій безпеці, що дозволяє виявити момент переростання потенційної загрози в реальну. Зазначена характеристика є ключовою передумовою для побудови та уточнення ієрархії загроз, без якої практично неможливо здійснити раціональний розподіл наявних у органів державної влади ресурсів, що направляються на виявлення, прогнозування, запобігання і нейтралізацію загроз в процесі стратегічного планування у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Третій розділ має відображати результати попереднього планування заходів по реагуванню на загрози. Це можуть бути завдання та питання координації діяльності органів державної влади, що опікуються питаннями забезпечення продовольчої безпеки, ресурсне забезпечення, методи реагування на загрози тощо. При цьому мають бути коротко описані, виходячи з норм діючого законодавства основні функції, завдання, повноваження, сфери відповідальності, особливості діяльності суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки, механізми по виявленню, попередженню, прогнозуванню, нейтралізації загроз. Важливі також питання ресурсного забезпечення: фінансового, матеріально-технічного, інформаційного тощо. Для суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки мають бути визначені засоби, що додатково можуть залучатися, їхній розподіл і порядок використання, а також способи і методи реагування на загрози. Тобто алгоритм дій суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки, підлеглих їм, а також тих, котрі можуть залучатися додатково по реагуванню на загрози.

За результатами розробленого паспорту загроз продовольчій безпеці уповноважені органи державної влади мають приймати рішення щодо змін продовольчого кошика для основних соціальних і демографічних груп населення, розробляти рекомендовані харчові раціони з урахуванням регіональних традицій і звичок, екологічної ситуації тощо; здійснювати розрахунки прогнозних та фактичних потреб держави в основних видах харчових продуктів; проводити регулярне дослідження складу харчових продуктів, що надходять на споживчий ринок України та створювати відповідний інформаційний банк даних.

Невизначеність дій органів державної влади у питаннях забезпечення продовольчої безпеки, їх міри відповідальності та відсутність механізму реагування на потенційні загрози вже сьогодні може спровокувати соціальну напругу у суспільстві та дестабілізувати продовольчий ринок. Це і актуалізує потребу розробки паспорту загроз продовольчій безпеці України.

За таких умов, моніторинг стану продовольчої безпеки має здійснюватиметься на інституційній основі та формуватися не тільки на об'єктивних даних стану продовольчої безпеки впродовж певного часу, а і на тенденціях розвитку загроз. Їх динаміку найкраще відображатимуть перспективи забезпечення продовольством населення країни в сучасних умовах.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз сучасного стану системи моніторингу загроз національним інтересам України у економічній сфері дозволяє зробити наступні висновки:

1. Інформаційно-аналітичний механізм забезпечення продовольчої безпеки України залишається остаточно не сформований й не готовий діяти як єдина функціональна структура, що обумовлено недоліками нормативно-правової бази у сфері забезпечення продовольчої безпеки, офіційних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки та рівня соціально-економічного розвитку. Наявні недоліки мають багатоаспектний комплексний характер, що й обумовлює необхідність удосконалення інформаційно-аналітичного механізму забезпечення продовольчої безпеки України.

2. Важливим напрямом удосконалення інформаційно-аналітичного механізму забезпечення продовольчої безпеки України є запровадження постійного моніторингу загроз продовольчій безпеці. З цією метою запропоновано на державному рівні розробити паспорт загроз продовольчій безпеці, до складу якого мають входити такі розділи: загальна характеристика загрози продовольчій безпеці — відображаються найбільш характерні (статистичні) ознаки загрози (структура, об'єкти, джерела загрози), інші фактори, що створюють небезпеку національним інтересам у продовольчій сфері; характеристика можливого розвитку загрози продовольчій безпеці — вказуються тривалість загрози та просторовий розмах зовнішніх та внутрішніх чинників, тенденції розвитку загрози, можливі наслідки загрози; діяльність суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки щодо реагування на загрози — визначаються суб'єкти забезпечення продовольчої безпеки, ресурсне забезпечення їх діяльності щодо реагування на загрози, сили і засоби, що додатково можуть залучатися, їх розподіл та порядок використання, способи і методи реагування на загрози.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні еволюції структури та функцій державних механізмів забезпечення продовольчої безпеки України.

Література:

1. Щербань В.П. Економічні і соціально-екологічні основи формування та розвитку продовольчої безпеки в Україні: автореф. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.07.02. "Економіка сільського господарства і АПК" / В.П. Щербань. — Суми, 2004. — 62 с.
2. Економічна безпека України в умовах глобальних викликів [текст]: [монографія] / А.А. Мазаракі, О.П. Корольчук, Т.М. Мельник та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2010. — 718 с.
3. Тригуб А.Ю. Адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки України: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право" / А.Ю. Тригуб. — К., 2012. — 206 с.
4. Гребенюк М. Правовий механізм гарантування продовольчої безпеки в сучасних умовах / М. Гребенюк // Право України. — 2010. — № 12. — С. 244—251.
5. Фролов А.Ю. Інституціоналізація державної політики забезпечення продовольчої безпеки України / А.Ю. Фролов // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України / За заг. ред. Ю.В. Ковбасюка. — К.: НАДУ, 2011. — Вип. 2. — С. 126—134.
6. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. — К.: НАДУ, 2011. — Т.

2: Методологія державного управління / Наук.-ред. колегія: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. — 2011. — 692 с.

7. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь-справочник / Состав.: Г.П. Ситник, В.И. Абрамов, В.Ф. Смолянюк и др.; под общ. редакцией Г.П. Сытника. — К.: НАДУ, 2012. — 496 с.

8. Нормативно-правова база в галузі безпеки і оборони України: видання друге, доповнене / А. Гриценко, М. Кожієл, А. Ермолаєв, Ф. Флурі. — К.: Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння, 2012. — 820 с.

9. Ризики світової продовольчої кризи та виклики для України: матеріали засід. кругл. столу (Київ, 2 лют. 2011 р.) / Нац. інст-т стратег. досл. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

10. Наказ Міністерства економіки України "Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України" від 02 березня 2007 року № 60" [Електронний ресурс] / Сайт Парус Інтернет-Консультант. Інформаційно-аналітична система по законодавству України. — Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=03WN-62B99B>

11. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" від 29 жовтня 2013 року № 1277" [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

12. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" від 26 травня 2015 року № 287/2015 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 43. — С. 14. — Ст. 1353.

13. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі: аналіт. доп. / Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с.

14. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко та ін. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — Черкаси: Брама-Україна, 2006. — 760 с.

15. Кириленко В.І. Методологія побудови та використання комплементарної моделі національної економічної безпеки / В.І. Кириленко, М.М. Шевченко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 22. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Ч. III. Серія "Економічні науки" / За заг. ред. Н.О. Татаренко, В.Г. Ціватого. — Київ, 2015. — С. 40—50.

16. Політика енергоефективного розвитку і зміни клімату [текст]: [монографія] / В.Я. Шевчук, Н.Р. Малишева, Т.Т. Ковальчук, І.Г. Манцуров та ін. / За ред. В.Я. Шевчука. — К.: ЦП "Компринт", 2014. — 218 с.

17. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторгівельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль [текст]: [монографія] / Л.М. Письмаченко. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. — 366 с.

References:

1. Scherban', V.P. (2004), "The economic, social and environmental bases of formation and development of food security in Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Sumy, Ukraine.

2. Mazaraki, A.A. Korol'chuk, O.P. and Mel'nyk, T.M. (2010), Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hlobal'nykh

vyklykiv [The economic security of Ukraine in the context of global challenges], KNTEU, Kyiv, Ukraine.

3. Tryhub, A.Yu. (2012), "Administrative and legal support of food security Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Administrative Law, Kyiv, Ukraine.

4. Hrebeniuk, M. (2010), "The legal mechanism to guarantee of food security in modern conditions", Pravo Ukrainy, vol. 12, pp. 244—251.

5. Frolov, A.Yu. (2011), "The institutionalization of public policies to ensure of food security Ukraine", Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, vol. 2, pp. 126—134.

6. Kovbasiuk, Yu.V. Surmin, Yu.P. and Nadolishnij, P.I. (2011), Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedia of Public Administration], Natsional'na akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Sitnik, G.P. Abramov, V.I. and Smoljanjuk, V.F. (2012), Gosudarstvennoe upravlenie v sfere nacional'noj bezopasnosti: slovar'-spravochnik [State management in the sphere of national security: Dictionary Directory], NADU, Kyiv, Ukraine.

8. Hrytsenko, A. Kozhiiel, M. Yermolaiev, A. and Fluri, F. (2012), Normatyvno-pravova baza v haluzi bezpeky i oborony Ukrainy [Legislative base of the security and defense of Ukraine], Tsentri doslidzhennia armii, konversii ta rozzbroiennia, Kyiv, Ukraine.

9. NISS (2011), "Risks of global food crisis and challenges for Ukraine: materials of the round. table (Kyiv, February 2nd. 2011)", available at: <http://www.niss.gov.ua> (Accessed 20 July 2016).

10. Ministry of Economy of Ukraine (2007), Order "On approval of the methodology for determining the level of economic security of Ukraine", available at: <http://consultant.parus.ua/?doc=03WN62B99B> (Accessed 20 July 2016).

11. Ministry of Economy of Ukraine (2013), Order "On approval of the methodology for determining the level of economic security of Ukraine", available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (Accessed 20 July 2016).

12. President of Ukraine (2015), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine on May 6, 2015 "On National Security Strategy of Ukraine", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 43, p. 14.

13. Kharazishvili, Yu.M. and Dron', Ye.V. (2014), Prohnozuvannia indykatoriv, porohovykh znachen' ta rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u seredn'ostrokovij perspektyvi [Prediction indicators, threshold values and the level of economic security of Ukraine in the medium term], NISD, Kyiv, Ukraine.

14. Bandur, S.I. Zaiats', T.A. and Kutsenko, V.I. (2006), Sotsial'nyj rozvytok Ukrainy: suchasni transformatsii ta perspektyvy [Social development of Ukraine: modern transformation and prospects], Brahma-Ukraina, Cherkasy, Ukraine.

15. Kyrylenko, V.I. (2015), "The methodology of construction and use of complementary model of national economic security", Naukovyj visnyk Diplomatychnoi akademii Ukrainy, vol. 22, pp. 40—50.

16. Shevchuk, V.Ya. Malysheva, N.R. Koval'chuk, T.T. and Mantsurov, I.H. (2014), Polityka enerhoefektyvnoho rozvytku i zminy klimatu [Policy of energy efficient development and climate change], TsP "Komprynt", Kyiv, Ukraine.

17. Pis'machenko, L.M. (2008), Derzhavne upravlinnia zovnishn'otorhivel'noiu diial'nistiu v Ukraini: rehulivannia ta kontrol' [State management foreign trade in Ukraine: regulation and control], TOV "Yugo-Vostok, Ltd", Donetsk, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2016 р.